[א]וחייב להכריע לו טפח היה שוקל לו עין בעין [ב]נותן לו גירומין אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש [ג]מקום שנהגו למוד בדקה לא ימוד בגסה בגסה לא ימוד בדקה למחוק לא יגדוש לגדוש לא ימחוק: **גמ'** מנהני מילי אמר ר"ל דאמר קרא 1אבן שלמה וצדק צדק משלך ותן לו א"ה אימא סיפא היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומין ואי הכרעה דאורייתא היכי יהיב ליה עין בעין אלא רישא [ד]במקום שנהגו וכי איתמר דר"ל אסיפא איתמר היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומין מנהני מילי אמר ר"ל דאמר קרא וצדק צדק משלך ותן לו וכמה גירומין א"ר אבא בר ממל אמר רב אחד מעשרה בליטרא בלח לעשרה ואחד לעשרים ביבש וכו': איבעיא להו היכי קאמר אחד מעשרה בלח [ה]לעשרה דלח ואחד מעשרים ביבש [ו]לעשרים דיבש או דלמא אחד מעשרה לעשרה דלח ולעשרים דיבש תיקו (א)א"ר לוי [ז]קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות שזה נאמר בהן 2אל וזה נאמר בהן 3אלה ומאי משמע דהאי אל קשה הוא דכתיב 4ואת אילי הארץ לקח (ג)גבי עריות נמי הכתיב 5אלה ההוא למעוטי מדות מכרת ואלא מאי עודפייהו דהתם אפשר בתשובה והכא [ח]לא אפשר בתשובה וא"ר לוי קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה שזה הקדים חטא למעילה וזה הקדים מעילה לחטא ואמר רבי לוי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם הקב"ה ברך ישראל בעשרים ושתים וקללן בשמונה ברכן בעשרים ושתים 6מאם בחקותי עד 7קוממיות וקללן בשמונה 8מואם בחקותי תמאסו עד 9ואת חקותי געלה נפשם ואילו משה רבינו ברכן בשמונה וקללן בעשרים ושתים ברכן בשמונה

מוהיה

וחייב להכריע (א). המאזנים מצד הבשר טפח שיהא הבשר שוקל יותר מן הליטרא ובגמ' מוקי לה במקום שנהגו להכריע. וה"ה לעשרה ליטרות ביחד להכריע טפח כדאמרי' בברייתא בגמרא [פט.] ונותן הכרע אחד לכולן. ונראה בעיני דלפחות מליטרא לא בעי' הכרע טפח דנפיש יותר מדאי הכרע טפח בדבר קל: **היה שוקל לו עין בעין.** באמצע כגון במקום שאין מכריעין נותן לו לבד המשקל את גירומיו הכרעו כדקתני אחד מעשרה בלח כו' ובגמ' מפרש לה. ובגמרא נפקא לן מקראי דחייב ליתן לו מוכר משלו לבד המשקל. וגירומיו לשון הכרעה הוא וכן הגרמה דשחיטה נמי לשון הכרעה והטייה הוא שמכריע ומטה את הסכין חוץ למקום שחיטה: **בדקה.** קב: **לא ימוד בגסה.** בסאה דהוי הפסד ללוקח דאין לו משסה קבין כי אם הכרע אחד ואובד ה' הכרעות ואפילו במקום שמוחקין נמי אי אפשר למחוק כל כך באמצע (ב) ג)[א"נ משום שמודד לו בריוח ובדקה מודד יותר וכשמודד בגסה מפסיד הקונה]: **לא ימוד בדקה.** דמפסיד מוכר משום שאינו יכול למחוק כל כך: **למחוק.** את המדה: **לא יגדוש.** קונבליי"ר בלע"ז. אע"פ שמוסיף לו שליש בשביל גודשא כדמפרש בגמרא [פט.] וכן לא ימחוק אע"פ שפוחת מן הדמים: **גמ' מנהני מילי.** קא סלקא דעתך דבעי אהא דצריך להכריע טפח: **ולדק.** מיותר הוא למדרש אע"פ שאיפה שלימה מדדת צדק משלך ותן לו והיינו הכרעה ובמדה נמי למדוד בריוח כדי שיהא יתר על מדתו: **היכי יהיב ליה עין בעין.** האמרת דגזירת הכתוב הוא שיכריע בשעת המשקל: **אלא [רישא] במקום שנהגו.** כלומר אין גזירת הכתוב להכריע בשעת המשקל אלא במנהגא תליא מילתא דאם רוצין להכריע בשעת המשקל תחת גירומיו דאחר מדידה הרשות בידו ואותו הכרע צריך טפח דאין הכתוב מקפיד אלא שיוסיף על המשקל או בשעת המשקל או לאחרי כן: **מנהני מילי.** דצריך להוסיף על המשקל: **אחד מעשרה בליטרא.** כששוקלין י' ליטרין דהיינו אחד ממאה (ס"א. ומדמצריך הכרעת טפח במקום שמכריעין דייק הכי דשיעור אחד ממאה במשקל מכריע טפח והגירומין במקום הכרעה קיימי. ע"כ). ומלישנא דמתניתין דקתני אחד לעשרה בלח ולא קתני אחד מעשרה לעשרה בלח כן נראה בעיני. וטורח היה לתנא להזכיר ב' פעמים עשרה וחיסר האחד: מתני' דקתני **אחד לי' בלח ואחד לכ' ביבש איבעיא להו היכי קתני כו'.** ולפרושי סיפא קאתי היכי קאמר מתני' אחד מי' בלח לי' דלח והוא הדין אחד מכ' ביבש לכ' דיבש דהיינו חלק אחד מד' מאות: **או דלמא אחד מי' בלח לי' דלח וכן אחד מי' ביבש לכ' דיבש.** דהיינו חלק אחד ממאתים ואחד מי' אתרוייהו קאי. ונראה משום שהלח נדבק בכלי ואינו מטיף לו הכל צריך להוסיף לו יותר מביבש: **עונשן של מדות.** אם עושה בהן עול: **מעונשן של עריות.** אם נכשל בהן: **שזה נאמר בהן אל.** עריות דכתיב את התועבות האל ובמדות כתיב אלה דכתיב כל עושה אלה כל עושה עול: **ואלה קשה מאל.** דמש"ה הוסיף הכתוב בהן ה' לרבות ולהגדיל הקישוי: **בעריות נמי כתיב.** כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו [ויקרא יח]: **למעוטי מדות מכרת.** דס"ד אמינא כיון דעול מדות נקראו תועבות ה"א הרי הן בכלל כל אשר יעשה מכל התועבות אי לא כתב אלה דמשמע מיעוט. ולא משום ג"ש דאפי' לא כתב אלה לא דיינינן דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אא"כ למדו מרבותיו ולא מק"ו דהאי אפשר בתשובה והאי לא אפשר בתשובה דאין עונשין מן הדין אלא ממשמעותו כדפרישית: **ואלא מאי עודפייהו.** דמדות כיון דבעריות איכא כרת ובדידהו ליכא כרת: **אפשר ליה בתשובה.** עריות מועלת תשובה אי עביד ליה תשובה מעלייתא כדכתיב (ירמיהו ג כב) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם ואמרי' נמי (מכות דף כג.) כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן אבל מדות שגוזל את הרבים א"א לו בתשובה שהרי תשובתו תלויה בהשבת גזילה דכתיב והשיב את הגזלה (ויקרא ה) והוא אינו יודע למי יחזיר. ואע"ג דאמרינן [ב"ק לד:] יעשה בהן צרכי רבים אין זו תשובה מעליא מאחר שאינו משיב לבעלים אלא שבררו לו המוטב: גזל הדיוט הקדים בו חטא למעילה דכתיב (ויקרא ה) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו' (ג) מיד התחלת הגזל קרי ליה חוטא משעת כפירה. וגבי הקדש כתיב [שם] כי תמעול מעל וחטאה בשגגה דאינו נקרא חוטא עד שנהנה: **שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם.** שהקב"ה רחמן וברכתו מרובה מקללתו אבל אדם קללתו מרובה מברכתו: **בעשרים ושתים.** מאם בחקותי עד קוממיות מאל"ף שבאם עד תי"ו שבקוממיות והיינו בעשרים ושתים אותיות שבאל"ף בי"ת לבד הכפולות. ומוי"ו עד מ"ם שמנה אותיות:

מוהיה

אחד מעשרה בליטרא לי' ליטרא. מלישנא דמתני' דייק דקתני אחד לעשרה ולא קתני אחד מעשרה וא"ת אמאי לא תני במתני' אחד ממאה ונראה לרשב"א לפרש דלא מיחייב גירומיו כלל מדאורייתא אלא כששוקל עשר ליטרין אבל בפחות מכאן אינו חייב מדאורייתא והא דתניא לקמן היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא לא יאמר שקול לי ג' רבעי ליטרא כו' לפי שהיה חייב הכרע על כל משקל ומשקל הני מילי גבי הכרעה דלאו דאורייתא ובמקום שנהגו:

התם אפשר בתשובה. ודוקא בעריות שאין בהן ממזרות אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה בן או שאר עריות שיש בהן ממזרות זהו מעוות לא יוכל לתקן כדאמר ד)(ביבמות (דף כב)) וא"א בתשובה וה"ר חיים אומר אע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקן מ"מ אפשר בתשובה (ד) שצוה לו הקב"ה ה)דלא צוה אלא לעשות לו תשובה אבל גוזל שתשובתו הוא שיחזיר הגזילה כדכתיב והשיב את הגזלה וגו' והיכא דגזל לרבים אינו יודע למי ישיב דאע"ג דאמרי' (ב"ק דף צד:) יעשה בהן צרכי רבים מ"מ לאו תשובה מעלייתא היא:

וקללם בעשרים ושתים. מוהיה אם לא תשמעו וגו' מכאן אין נראה לר"י פירוש רב נסים גאון דפירש דהאי דמחלקים וילך מאתם נצבים כשיש שתי שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יו"ט אע"פ שהיא פרשה קטנה ומחברין מטות ומסעי שגדולות יותר היינו משום דבעינן שיתמו שנה וקללותיה שיש קללות באתם נצבים ואין אנו רוצים שיכנסו תוכחות של שנה שעברה בשנה הבאה דהא הכא משמע דלא קרי קללות אלא באם בחקותי ובוהיה כי תבוא דקאמר מואם לא תשמעו עד ואין קונה אבל משם ואילך לא חשיבי קללות אבל נראה לר"י דלהכי אנו קורין לעולם אתם נצבים לפני ר"ה כדי להפסיק בפרשה בין קללות דשנה שעברה דוהיה כי תבוא לשנה הבאה ולכך נמי לעולם אנו קורים במדבר לפני עצרת כדי להפסיק בה בין קללות דאם בחקותי לעצרת שהוא ר"ה לפירות האילן שנדונין על הפירות והכי איתא במס' מגילה (דף לא: ושם) דקורין קללות שבתורת כהנים לפני עצרת:

מנין

והא אמרינן דאין אדם דן ג"ש מעצמו אא"כ למדה מרבו ורבו מרבו ורבו הלכה למשה מסיני ותירץ לי דהכי איח לפרושי מכל התועבות מכל דברים שכתוב בהן תועבות ואפי' מדות כיון דכתיב בהן תועבות אתא אלה ומיעט ולא קאי מכל אלה התועבות דכתב לעיל מכל התועבות: ואלא כיון דבעריות איכא כרת ובמדות ליכא כרת מאי חומרייהו מעריות ואמאי כתב בהו אלה: **אפשר בתשובה.** דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מדין כרתן [מכות כג.] א"נ בלא מלקות תשובה מועלת בכל דבר כדכתיב [הושע יד] שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אי עביד תשובה מעלייתא כל ימיו כו' אבל מדות דאינו יודע למי ישיב ותשובתן תלויה בוהשיב את הגזלה [ויקרא ה] ואינו יכול לקיים מקרא זה הלכך אי אפשר בתשובה מעלייתא דכל ימיו בוהשיב את הגזלה קאי: גזל הדיוט הקדים בו חטא למעילה כדכתיב [שם] ונפש כי תחטא ומעלה מעל וכחש בעמיתו דמיד בהתחלת הגזל קרי ליה חטא. גבי הקדש כתיב [שם] תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי וגו' לא מיקרי חוטא עד שנהנה כבר: **בעשרים ושתים אותיות.** כדמפרש לקמיה אם בחקותי קוממיות אל"ף שבתחלת הפרשה ותי"ו שבסופה הרי כ"ב אותיות. ומוי"ו עד מ"ם שמנה אותיות:

עין משפט נר מצוה

קכא א ב מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה יג יד סמג עשין עב טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף יד:

קכב ג מיי' שם הל' טו טוש"ע שם ס"ח:

קכג ד ה ו מיי' שם הל' יג יד טוש"ע שם סעיף יד:

קכד ז ח מיי' שם פ"ז הלכה יב סמג לאוין קנג טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף יט:

תורה אור השלם

1 אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים כה טו

2 כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: ויקרא יח כז

3 כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: דברים כה טז

4 וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח: יחזקאל יז יג

5 כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: ויקרא יח כט

6 אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ויקרא כו ג

7 אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: ויקרא כו יג

8 וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי: ויקרא כו טו

9 וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם: ויקרא כו מג

רבינו גרשום

השאר: אטו משום דגמר בלבו לקנות. יקנה מעשר והלא לא הוציא בשפתיו לומר זה אני רוצה ולא הגביהו א"כ במה קנאו: דמקיים בנפשו ודובר אמת בלבבו. כדרב ספרא שהיה לו חמור למכור ובשעה שהיה קורא ק"ש בא אחד ואמר לו תנהו לי בכך וכך דמים ונתרצה בלבו ולא היה יכול להשיבו והוסיף לו עוד הלוקח דמים וכשגמר קריאת שמע אמר ליה בדמים ראשונים אמרתי בלבי לתנו לך לא אטול ממך התוספת ונתנו לו בדמים הראשונים: **פיסקא** הסיטון. היינו שקונה יין ושמן ומוליכו לשווקים ומוכרו: מקנה מדותיו אחת לל' יום שמתייבש בתוכה השמן ובעובי אותו שמן כך המדה חסירה. ובעל הבית שאינו מוכר כל כך תדיר. אחת לי"ב חדשים מקנח: חילוף הדברים. בעה"ב הוא עשיר ויש לו יותר למדוד. חנוני שבכל יום ויום מודד מקנח אחת בשבת המדה וממחה משקלותיו דשמא נדבק בהם כלום ושוקלין יותר. אבל ביבש אין צריך לקנח כל כך תדיר: וחייב להכריע לו טפח. לגבי אוכל נפש מפני שיש בו פסולת: ואם שוקל לו עין בעין. בלא הכרע: נותן לו גירומין. תוספת משקל אחד מי' מליטרא לי' ליטרא בלח לפי שבכל משקל מידבק ממנו למאזנים ואינו ממצה לו. ואחת מכ' בליטרא לכ' משקלות ביבש. מוסיף לו גירומין לפי שאינו מדבק כל כך לכף מאזנים: מקום שנהגו למוד בגסה. מי שקונה סאה נוהגין לשוקלה ביחד: לא ימוד לו בדקה. כל קב בפני עצמו לפי שמודבק ממנו בכל פעם ומפסיד הלוקח: ומקום שנהגו למוד בדקה. שחייב להכריע לו בכל פעם טפח: לא ימוד לו בגסה. לפי שממעט בהכרעות. מקום שנהגו לגדוש. אינו רשאי למחוק כדמפרש בגמ': מנה"מ. דחייב להכריע לו טפח: להכי כתב זימנא אחריתי צדק דצדק משלך ותן לו. אלא מתני' דקתני דחייב להכריע לו טפח היינו במקום שנהגו אחת מי' בליטרא לי' ליטרין היינו אחד מק': איבעיא להו היכי קתני אחד מי' בליטרא בלח לי' ליטרין בלח דהיינו אחד מק'. ואחד מעשרים א) בליטרא ביבש דהיינו אחד ממאתים לי' ליטרא דיבש. או דלמא אחד מי' במשקל בלח יהיב ליה ב) כי שקיל ליה אחד מי' משקלות דלח ואחד מכ' דיבש נמי תיקו: שזה. עריות: נאמר בהן אל. דכתיב את כל התועבות האל: וזה. במדות נאמר בהן אלה ה' יותר דכתיב כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול: גבי עריות נמי הא כתיב אלה. כמו במדות דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו'. ההוא אלה דעריות לא אתי אלא לאורויי דעריות אפשר בכרת למעוטי מדות מכרת. אלא הואיל דבמדות ליכא כרת מאי עודפייהו מדעריות איכא: דעריות אפשר בתשובה. דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כרת: ומדות לא אפשר בתשובה דאין תשובה מועלת עד שיחזור הגזילה וזה גזל הרבה בני אדם ואין יודע [מאיזה] מהן: דגזל הדיוט הקדים חטא למעילה. דכתיב ונפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו: ובגזל גבוה הקדים מעילה לחטא. דכתיב כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה': מאם בחקותי תלכו עד קוממיות. היינו מא' ועד ת': קללן בשמונה אותיות. ואם לא תשמעו ועד געלה נפשם הוי ח'

א) נ"ל ואחד מעשרים בליטרא לעשרים ליטרין דיבש. דהיינו אחד מד' מאות. ב) נראה דצ"ל כי שקיל ליה אחד י' משקלות דלח ואחד כ' דיבש נמי.

מסורת הש"ס

א) יבמות כב., ב) נ"א ואלה קשה מאל, ג) רש"א, ד) [נ"ל בחגיגה ט.], ה) ס"א אלא דלא צוה לו לעשות,

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה וחייב להכריע לו המאזנים וכו' ביחד צריך להכריע טפח: (ב) ד"ה לא ימוד בגסה וכו' באמצע הס"ד ואח"כ מ"ה לא ימוד בדקה וכו' למחוק כל כך ובגסה מוחק יותר אי נמי משום שמודד לו בדקה בריוח וכשמודד בגסה מכביד ומפסיד הלוקח הס"ד: (ג) ד"ה גזל הדיוט וכו' דמיד בהתחלת הגזל: (ד) תוס' ד"ה התם וכו' שצוהו הקב"ה דלא צוה לו אלא לעשות תשובה:

לעזי רש"י

קונבליי"ר. למלא על כל גדותיו עד שיעבור.

פי' רשב"ם העקרי

וחייב כו'. כבדפוס: [גמ'] **מנה"מ.** קס"ד דאהכרעה טפח קאי: **ולדק.** מיותר הוא לדרשה שאע"פ שמדה שלימה מדדת לו צדק משלך עוד ותן לו דהיינו הכרעה. ומיהו במדה לא שייך הכרעה כי אם במשקל והוא הדין למדה שימדוד יותר מן המדה כגון אם נהגו למחוק יגדוש מעט: **היכי יהיב ליה עין בעין.** והא איסורא קא עביד אע"פ שמשלם לו לבסוף דבשעה שהוא מודד בעינן צדק משלך כדכתיב [דברים כה] ואיפה שלמה וצדק האי האיפה צדק: **אלא רישא במקום שנהגו.** להכריע תחת גירומיו דאחר מדידה ואתא לאשמועינן דאותה הכרעה ליהוי טפח: **מנה"מ.** דצריך ליתן יותר מכדי מדה אחד מעשרה בליטרא כששוקל עשר ליטרין דהיינו חלק אחד ממאה. ומלישנא דמתני' קא דייק דקתני אחד לעשרה בלח ולא קתני אחד מעשרה בלח הלכך חסורי מחסרא והכי קתני אחד מעשרה לעשרה בלח כן נראה בעיני וטורח היה לתנא להזכיר שני פעמים עשרה וחסר האחד: **אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש איבעיא להו היכי קתני כו'.** ולפרושי סיפא קאתי היכי קאמר מתני' אחד מעשרה בלח לעשרה דלח וכן אחד מעשרים ביבש לעשרים דיבש דהיינו חלק א' מארבע מאות חלקים או דלמא האי שיעורא דא' מעשרה קאי נמי אעשרים דיבש והכי קאמר א' מעשרה לעשרה דלח וה"ה לעשרים דיבש שנוטל א' מעשרה במדה שיש עשרים מדות דהיינו חלק א' ממאתים. ונראה בעיני משום דמן הלח נשאר בכלי ולא מן היבש הלכך בעי הכרעה יתירא טפי מיבש: **קשה עונשן של מדות.** כשמודד במדה שאינה ישרה או כשעושה בו שום עול. ולקמיה מפרש משום דלא אפשר בתשובה ומקרא יליף לה כדמפרש ואזיל: **עריות נאמר בהן אל.** כי את כל התועבות האל: **במדות כתב כל עושה אלה כל עושה עול.** אלה משמע לשון רבים: **בעריות נמי הכתיב.** כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו' [ויקרא יח]: **למעוטי מדות מכרת.** דסד"א נילף התועבות תועבות לג"ש. ופרכינן לרבי

מוהיה אם שמוע. בפרשת והיה כי תבוא: **מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה.** חשוב מו"ו עד ה' כל האלפ"א בית"א דהיינו שתים ועשרים אותיות: **מנין שאין מוחקין במקום שגודשין.** ואפי' מחיל קונה: **ואין גודשין במקום שמוחקין.** ואפילו מחיל מוכר: **ת"ל איפה שלמה וצדק.** משמע דלא גרסינן הכא וצדק אלא משלמה נפקא לן שצריך שיהא האיפה שלימה שלא יבא לידי רמאות דאם עושין כן שמא יראו אותן אחרים ויאמרו כך המנהג וירמה הלוקח את המוכר או המוכר את הלוקח והא ליכא למימר דבלא מחיל איירי ברייתא דההוא מלא תעשו עול(ד) נפקא שגוזל לו את שלו בידים: **ולפחות לו מן הדמים.** תילתא לגודשא תילתא [שבת לה.] דהשתא לא אתי לרמות כיון דפחת לו משער היוצא כולי עלמא ידעי דבשביל כך פחת לו דאין מנהג בעיר למחוק וכן כשמוסיף יודעין שבשביל כך מוסיף דאין דרך לגדוש: **ת"ל איפה שלמה וצדק.** לטפויי אתא וצדק מכל מקום דאף זה יכול לבא לידי רמאות דאיכא דחזי במדידה ולא ידע לא בפחת ולא בתוספת. ובספרי(ה) יליף לכולהו מוצדק שהוא מיותר: **מעיינין.** לשקול עין בעין: **לא יהיה בכיסך.** ממון. מה טעם משום איפה ואיפה שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. בביתך קרא יתירא קדריש: **אבל אבן שלמה.** ואם בביתך אבן שלמה וצדק יהיה לך. ממון כדאמרינן בעלמא (נדה דף ע:) מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן באמונה: **ת"ר (לא) יהיה לך (בכיסך) וגו'.** אב"ד קמזהר וקרא יתירא קא דריש דמצי למיכתב לא יהיה לך אבן ואבן כי אם אבן שלמה וצדק: **אגרדמין.** ממונה להלקות ולענוש מעוותי המדות: **ואין מעמידין אגרדמין לשערים.** שלא ימכרו ביוקר. סברא הוא דאינו צריך דאם זה רוצה למכור ביוקר אותו הצריך למעות יתן בזול וילכו הלוקחין אצלו וימכור זה בזול על כרחו: **נפקא ליה קרנא בעיניה.** ואע"ג דאמרינן במסכת שבת (דף קח.) דרב לטייה כשבא מבבל ותהא ליה קרנא אקנקניה איכא למימר דגרמא ליה הא והא: **מפני הרמאין.** שממתינין עד שימכור אותו המוכר בזול ואח"כ מוכרין ביוקר. ל"א מפני הרמאין המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה או שנתן חטין יפות למעלה ורעות למטה או כל מיני רמאות ודאשכחן שהיו מעמידים פרהדרין שהיו מכין בעלי חנויות והיו אומרים להם מכרו בזול במסכת יומא (דף ט.) (בירושלמי פ"א): **מאי קא משמע לן.** הא ודאי מה שקונה שוקל לו: הכי גרסינן **דמתקני מתקלי עד הכי.** בית דין קדמונים התקינו המדות עד כאן ופחות מכאן שוקלים במטבעות ואם יבא אדם לתקן בפחות אין שומעין לו פן יבואו לרמות ולומר זהו רביע ליטרא. אי נמי מתקני מתקלי בענין זה ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא מפני שמטעין בהן בפירוש רבינו חננאל: **לא יאמר לו שקול לי אחת אחת.** כל רביע בפני עצמו שאי אפשר לו שלא ישקול בריוח ומפסיד שאי אפשר לצמצם. ואית דמפרש בשביל ההכרעות ולא היא דאם היה יכול לצמצם ההכרעות חד שיעורא הוה דרביע הכרע ליטרא הוא מכריע שהרי ההכרעות הוא טפח מכריע רבע ליטרא שהוא דבר קל ואפילו במקום שנוהגין למוד בדקה הני מילי מדות אבל משקלות אין דרך לשקול כי אם הכל ביחד במשקל הגדול: **אלא שוקל לו ליטרא.** ונותן ליטרא בכף מאזנים אחד והבשר ורביע ליטרא בכף שניה דהשתא איכא ג' רבעי בשר. ובמקום שאין מכריעין עסקינן דאי מכריעין נמצא נותן לו הכרע של אותו רביע שנותן עם הבשר בחנם ובמקום שמכריעין נותן ג' רבעים באחת ומניח בשר בשניה (א) ומכריע: ו)(**קא משמע לן דמתקנינן מתקלי עד הכי.** שהתקינו מדת משקל עד כאן ואין המוכר יכול לומר ללוקח לא אשקול לך דבר מועט כזה שאתן לך הכרע בשביל מקח מועט זה אבל בפחות מכאן אין דרך לשקול ולא יתן לו שום הכרע דלא חשיב מקח בפחות. ורבינו שמואל פירש דלא מתקנינן משקלות מועטין דלמא אתי למיטעי בהו ואע"ג דבמדות קטנות אמרינן לקמן [צ.] דלא טעו אינשי שזה חללו מרובה מזה ואיכא היכרא טובא במשקלות טעו ולא נהירא לי): **ונותן הכרע אחד לכולן.** משום דאי אפשר לצמצם ומפסיד המוכר כדפרישית: **נפש של מאזנים.** הוא ברזל החלול שהלשון קבוע בו: **תלויה באויר ג' טפחים.** שיהו ג' טפחים מן הקנה לגג הבית. ובמאזנים גדולות שוקלין בהן נחשת וברזל עסקינן כדלקמן [ע"ב] שהן תלויות בגג הבית וקבועות שם לפיכך צריך הרחקת שלשה טפחים מן הגג שלא תגע בגג כשיכריעם: **וקנה.** הוא הקנה שהלשון קבוע באמצעיתו ושתי המיתנות תלויין בראשיו: **ומיתנא.** הן החבלים שהכפות תלויות בהן: **י"ב טפחים.** ד' טפחים הקנה וארבעה טפחים כל אחד מן החבלים התלויות בשני ראשי הקנה אבל אי הוי פחות אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט מתוך שהמשקל מרובה: ז)**וגבוה מן הארץ שלשה טפחים.** שלא יגע בקרקע בשעת הכרעה: **למרים.** מוכרי למר במשקל: **וזגגין.** מוכרי כלי זכוכית: **טורטני.** מאזנים של כסף וזהב וקטנות הן. טורטני הצורף קרוי כן. וכל אחת לפי מה שהן גדולות צריכות להרחיק מן הגג ומן הקרקע לפי ששוקל בהן משקל כבד ומכריע יותר: ח)**וגבוה מן הארץ טפח.** דכך צריך להכריע: **שלש אצבעות.** ואף על גב דאינו יכול להכריע כי אם שלש אצבעות דכי אמרינן [לעיל פח:] דצריך להכריע טפח הני מילי בשר ומיני מאכל אבל באלו אינו צריך כי אם דבר מועט: **איני יודע.** תנא דברייתא קאמר ליה: ומתמה תלמודא **ואלא הך קמייתא דמאי.** כיון דקחשיב למרים וזגגין וחנונים ובעל הבית וצורפי זהב וכסף: (בפירוש זה העמוד יש פרישות נכריות מהופך ומבולבל והספרים שונות זה אומר בכה וזה בכה וכן יש עוד שלש הלכות בפרק זה אשר הם כאלו וכאשר מצאנו בהעתק ישן דפסנו והלכנו אחריו):

[1]מוהיה אם שמוע תשמע ועד [2]לעבדים וקללן בעשרים ושתים [3]מוהיה אם לא תשמע עד [4]ואין קונה: מקום שנהגו למוד בגסה כו': (סימן אין מעיינין ואין גודשין באגרדמין ובליטרא שלשה ועשר נפש משקלות ממחק עבה לא תעשו לא יעשה) ת"ר מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואין גודשין במקום שמוחקין ת"ל [5]איפה שלמה ומנין [א]שאם אמר הריני מוחק במקום שגודשין ולפחות לו מן הדמים והריני גודש במקום שמוחקין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל איפה שלמה וצדק יהיה לך ת"ר מנין שאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינין ת"ל אבן שלמה ומנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין ולפחות לו מן הדמים והריני מכריע במקום שמעיינין ולהוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל אבן שלמה וצדק אמר רב יהודה מסורא [6]לא יהיה לך בביתך מה טעם משום איפה ואיפה [7]לא יהיה לך בכיסך מה טעם משום אבן ואבן אבל אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך ת"ר (א)(לא) יהיה לך מלמד שמעמידין אגרדמין למדות ואין מעמידין אגרדמין לשערים דבי נשיאה אוקימו אגרדמין בין למדות בין לשערים א"ל שמואל לקרנא פוק תני להו מעמידין אגרדמין למדות ואין מעמידין אגרדמין לשערים נפק דרש להו [ב]מעמידין אגרדמין בין למדות [ג]בין לשערים א"ל מה שמך [ד]קרנא תיפוק ליה קרנא בעיניה [ה]נפקא ליה קרנא בעיניה ואיהו כמאן סבר כי הא דאמר רמי בר חמא א"ר יצחק מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים מפני הרמאין ת"ר היה מבקש ממנו ליטרא שוקל לו ליטרא חצי ליטרא שוקל לו חצי ליטרא רביע ליטרא שוקל לו רביע ליטרא מאי קמ"ל [ו]דמתקנינן מתקלי עד הכי ת"ר היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי שלשה רבעי ליטרא אחת אחת אלא [ז]שוקל ליטרא ומניח רביע ליטרא עם הבשר ת"ר היה מבקש ממנו עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריע אלא [ח]שוקל לו כולן בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן ת"ר [ט]נפש מאזנים תלויה באויר ג' טפחים וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים וקנה ומתנא שלה שנים עשר טפחים [י]ושל צמרים ושל זגגין תלויה באויר שני טפחים וגבוהה מן הארץ שני טפחים וקנה ומתנא שלה ט' טפחים [כ]ושל חנווני ושל בעה"ב תלויה באויר טפח וגבוהה מן הארץ טפח וקנה ומתנא שלה ששה טפחים [ל]ושל טורטני תלויה באויר שלש אצבעות וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות וקנה ומתנא שלה איני יודע ואלא הך קמייתא דמאי אמר

מנין שאין מוחקין במקום שגודשין. שאם הקנה לו סאה חטין אינו רשאי לומר לו מחוקה הקניתי לך ואין גודשים במקום שמוחקין אפילו הלוקח מוחזק לא יאמר הריני לוקחה גדושה:

כדרך

מסורת הש"ס

א) כס"י ליתא, ב) [שבת קח.], ג) ס"א ל"ג נפקא ליה קרנא בעיניה דלא הוה ליה הכי [ובערוך ערך קרן א' גרס נפקא ליה ופי' קרן של בשר ילא בעינו], ד) [ויקרא יט], ה) [תנא כה יד], ו) רש"ל מוחק מן קמ"ל עד ולא נהירא לי, ז) [נ"ל לפני ד"ה וקנה], ח) [נ"ל לפני ד"ה טורטני],

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אלא וכו' ומכריע הס"ד ואח"כ מ"ה מאי קמ"ל הא ודאי מה שקונה שוקל לו הא קמ"ל דמתקנינן:

פי' רשב"ם העקרי

והיה אם שמוע. בפ' כי תבוא: **מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה.** חשוב אל"ף בית מוי"ו דמוהיה אם לא תשמע עד סופו וחוזר חלילה עד הוי"ו דואין קונה הרי כ"ב: **ת"ל איפה שלימה.** כמו שמודדין בעיר: **לפחות.** תילתא דקיי"ל [שבת לה.] גודשא תילתא והלכך יפחות שליש הדמים: **ת"ל וצדק.** לטפויי אתא וצדק מכל מקום. ובספרי [תצא כה יד] יליף כולהו מוצדק וכן נראה בעיני דמשלמה לא ילפינן אלא שלא יעשה חסרה אבל מחוקה או גדושה שלמה קרינא ביה: **מעיינין.** לשקול עין בעין: **במקום שמכריעין.** טפח: **לא יהיה.** לו ממון בביתו מה טעם משום איפה ואיפה שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. בביתך יתירא קא דריש. אבל שלמה וצדק יהיה לך ממון: **ת"ר יהיה לך.** לב"ד קא מזהר רחמנא. וקרא יתירא קא דריש דמצי למיכתב לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה כי אם איפה שלימה וצדק: **אגרדמים.** ממונה על המדות להלקות ולענוש מעוותי המדות: **ואין מעמידין אגרדמים לשערים.** שלא ימכרו ביוקר. מילתא באנפי נפשה היא ולאו מקרא קא יליף אלא סברא היא שאם זה ימכור ביוקר יהו נמנעין מלקנות ממנו: **נפק ליה קרנא בעיניה** לא גרסינן דלא הוה הכי: **מפני הרמאין.** שמוכרין ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה או שנתן חטין יפות מלמעלה ורעות מלמטה או כל מיני רמאות ודאשכחן שהיו מעמידין פרהדרין שהיו מכין בעלי חנויות והיו אומרים להם מכרו בזול במס' יומא [ט.]: **לא יאמר לו שקול לי אחת אחת.** כל רביע בפני עצמו דאיכא הכרעות טובא. ואפי' בעיר שנהגו למוד בדקה ה"מ מדות אבל משקלות דרך לשקול הכל ביחד במשקל הגדול: **אלא שוקל לו ליטרא.** בכף מאזנים אחד ורביע ליטרא ובשר בכף שניה דהשתא איכא שלשה רביעי בשר: **מאי קמ"ל.** הא ודאי מה שקונה שוקל לו: נראה בעיני דה"ג **הא קמ"ל דמתקני מתקלי.** עד הכי ב"ד קדמונים התקינו המדות עד כאן ובפחות מכאן שוקלים במטבעות ואם יבא אדם לתקן בפחות אין שומעין לו פן יבאו לרמות ולומר זהו רביע ליטרא. ואע"ג דבמדות כלים אמרינן לקמן [צ.] דלא אתי למיטעי שזה חללו מרובה מזה ואיכא היכרא טובא איכא למימר דבמשקלות אתי למיטעי. א"נ דמתקני מתקלי בענין הזה ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא מפני שמטעין בהן וכן פירש רבינו חננאל: **נפש מאזנים.** הוא הברזל חלול שהלשון (תלול) זקוף בתוכו: **תלויה באויר שלשה טפחים.** במאזנים גדולים מיירי ששוקלים בו ברזל ונחשת כדלקמן [ע"ב] ותולין אותן ביתד או בעמוד והן קבועין ותלויין לשם וצריך שתהא המיתנא שהיא תלויה בהם ארכה שלשה טפחים דהו"ל תלוי באויר שלשה טפחים אבל כשהחבל קצר יכול להטות המאזנים אילך ואילך. א"נ לכך תלוי באויר שלשה טפחים שלא יגע בגג של מעלה: **וגבוה מן הארץ.** כפות המאזנים פן יגעו בקרקע. הכל לפי מה שהמאזנים גדולות זו מזו צריך הרחקה יתירה שהרי מכריעים למעלה ולמטה הרבה מתוך שהמיתנא של כף ארוכה: **וקנה.** הוא שיש לו שתי מיתנות ששני כפות מאזנים תלויין בו והלשון קבוע מלמעלה באמצעיתן: **מיתנא.** שהכף תלוי בו: **שנים עשר.** אבל אי הוי פחות אין מכריעין המאזנים בשביל דבר מועט מתוך שמשקל מרובה: **למרים.** מוכרי למר שישקל (נ"ל במשקל): **זגגין.** עושי כלי זכוכית ואין שוקלין הרבה ביחד כלדעיל: **טורטני.** הצורף קרוי כן שאומנתו לשקול כסף וזהב וקטנות הן: **איני יודע.** תנא דברייתא קאמר ליה: ומתמה תלמודא **ואלא הך קמייתא דמאי.** כיון דחשיב של למרים ושל זגגים ושל חנוונים ושל כסף וזהב הך קמייתא דקתני רישא נפש מאזנים כו' מה שוקלין בו: **דטורטני.** הם צורפי נחשת וברזל:

עין משפט נר מצוה

קכה א מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה טז סמג עשין עב טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף ח:

קכו ב מיי' שם הל' כ טוש"ע שם ס"ב:

קכז ג מיי' שם טוש"ע שם ס"כ:

קכח ד טוש"ע שם ס"ט:

קכט ה ו מיי' שם הל' טו יט טוש"ע שם סעיף יד:

קל ז ח ט י מיי' שם הלכה ח ט י טוש"ע שם סעיף יג:

תורה אור השלם

1 וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: דברים כח א

2 וְלֹא תָסוּר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם: דברים כח יד

3 וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ: דברים כח טו

4 וֶהֱשִׁיבְךָ יְיָ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה: דברים כח סח

5 אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים כה טו

6 לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: דברים כה יד

7 לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: דברים כה יג

רבינו גרשום

אותיות מן ו' ועד מ"ם: וקללן בכ"ב מוהיה ועד ואין קונה מן ו' ועד סוף א"ב וחוזר חלילה עד ה' היינו כ"ב אותיות: **ת"ל** איפה שלמה וצדק. כפי ששאר בני המקום מודדין כן יעשה ולא יפחות ולא יוסיף. שאם יגדוש והיה נותנו בדמי מחוק היה עון ללוקח ואם היה מוחק במקום שגודש ומוכרו בדמי גדוש היה עון למוכר: ומניין שאם אמר הריני גודש במקום וכו' ת"ל איפה שלמה וצדק. כשאר בני המקום שלא ישנה: שאין מעיינין. היינו גבי משקל: לא יהיה לך בביתך. ליטול שום ממון מה טעם משום אותו עון שהיה לו איפה ואיפה ואבן ואבן אבל אם יהיה לישראל אבן שלמה וצדק יהיה לו בביתו כל טוב: יהיה להאי דרשא נמי שמעמידין בית דין אגרדמים ממונה שוטר למדות שיעיין שיהיו כולן ישרות. ולא לשערים שכל אדם יש לו רשות להוקיר תבואתו אם יפה הוא משל חבירו וכל כך שלא ימעט המדה: מפני הרמאין. שלא יערב רעה ביפה וימכרנה ביוקר כיפה אלא היפה ימכור ביפה והרעה ברעה: דעד הכי. עד רביע: מתקנינן מתקלי. (לאוכלי נשפת). לפחות אין צריך משקל אלא לפי אומד: שקול לי ג' רבעים ליטרא כל אחת לבדו. מפני ההכרעות אלא שוקל לו במשקל הליטרא ומניח משקל רביע ליטרא עם הבשר הרי ג' רביעי בשר שוקלין ביחד: נפש של מאזנים. גדולה ששוקלין בה דבר גדול כמו נחשת ובדיל.

דיגרומי

נפש היינו הלשון אותו צבת שאוחזין בו צריך להיות ארוך ג' טפחים והוא תלוי באויר ולאותו צבת תלוין המאזנים. וצריך להגביה כפות המאזנים ששוקלין בהן מן הארץ ג' טפחים שלא יבעט הכף שבה המשקל לארץ בכח ויחזיר מהרה למעלה ונראה הכף האחר מכריע ויאמר הרי ככר שקל. וקנה היינו הברזל הארוך שתלוין בו הכפות צריך להיות ארוך י"ב טפחים: ומיתנא. היינו הרצועות שתולין בהן הכפות: י"ב טפחים. ושל חנוני ושל בעל הבית שמוכרין בהן חפצים: טורטני. משקלות ששוקלין בהן כסף וזהב: אלא הך קמייתא דקאמר של חנוני ושל בעה"ב דמאי. כלומר מה שוקלין בהן:

בדרך שאמרו לענין איסור כך אמרו לענין טומאה. מפרש ר"י בר מרדכי דלענין דות קתני לה נטמא החוט נטמאו המאזנים אבל כף המשקלות וקנה שיש להן בית קיבול הרי אלו טמאים אפילו הן בפני עצמן ופריך מאי קמ"ל ומשני קנה ומיתנא דידיה אינטריכו ליה דלא תנן אע"פ שהחוט עשוי כתיקון אינו חשוב יד אע"כ קנה ומיתנא עשויין כתיקון:

ולא בשל בעץ. אומר ר"ת דוקא משקולת ששוקלים בשר ושומן שנלחלוחית מדבק בהן ומתייבש ולא מטעם שחיקה כדפ"ה אבל משקלות ששוקלין בהן כסף וזהב מותר לעשותן של מתכת אלא שצריך לחפותו עור מדאמר בהמונית יין (שבת דף עט.) שלא עורות הן מלה חיפה ודיפתרא ומפרש כדי לגור בה משקולת קטנה ואי בשל גומא וחכוכית אמאי צריך עור אלא בשל מתכת מיירי וטעמא דהני לפי שהן חלוקין ואין מדבק בהן ויכול להדיחן או לקנחן ועוד דאמרינן בהזהב (ב"מ דף נג. ושם) תנן התם שלא שנפסלה [1]התקינו שיהא שוקל בה אלמא עושין משקל משלא של מתכת ודוקא משקולת קטנה ששוקלין בה כסף וזהב צריך לחפות עור שבשחיקה מועטת יצא לידי הפסד גדול אבל שאר משקלות גדולות ששוקלין בהן נחושת וברזל ועופרת שאין בא לידי הפסד גדול אע"כ ישחקו יותר מדאי אין צריך לחופן וכן משמע בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סח.) שלא היו מכסין אלא משקולת קטנה דאמר הכדור והאימוס והקמיע ומשקולת קטנה מהו [וע"ע תוספות ב"מ נב: ד"ה שיהא]:

שלא יממין משקלותיו במלח. פ"ה מפני שהוא מכניד ואין נראה לר"ת דמשמע דבמוכר איירי דומיא דבמשורה שלא יתיה ומפרש רבינו תם לפי שהמלח מיקל המשקלות ושוא כדאמרינן בירושלמי דמלח שוא את המשקלות:

ובמשורה שלא ירתיה. ופ"ת פשיטא דגזל גמור הוא תיפוק ליה משום לא תגזול וי"ל דאתא קרא להתחייב משעת הרתחה ואע"פ שעדיין לא מדד וכי האי גוונא אמרינן בריש איזהו נשך (ב"מ דף פא.): דלאו דכתיב במשקלות ל"ל לטומן משקלותיו במלח האי גזילה מעלייתא היא לעבור עליו משעת עשייה: במקדש

דיגרומי. הן לורפי נחושת וברזל נפחים ששוקלין מתיכות גדולות של מאה ליטרות ביחד: **לענין איסורן.** דאסור לשקול אם לא עשויין בענין זה: **כך אמרו לענין טומאתן.** דאין מקבלין טומאה אם אין עשויין כך דלא חשיבי כלי כיון דאסור לשקול בהן: **פגינא.** במסכת כלים פרק כ"ט ולענין טומאה נשנית: **חוט המאזנים של תגוני.** הוא החבל שתלויות בו (ג) בגג כדתניא לעיל ושל בעל הבית תלויה באויר טפח וכיון דאשמעינן בשל בעל הבית דמקפיד בחוט שיהא ראוי לשקול הוא הדין לכל הני דלעיל: **קנה ומיתנא.** שיעור קנה ומיתנא אשמועינן ר' מני דאית להו הקפדה לענין טומאה כמו למשקל ובמקום דקתני אינו יודע הוי ספק טומאה והשאר כדקתני בברייתא דלעיל: **דלא תנן.** במסכת כלים: **בעץ.** בדיל אשטיי"ן: **אבר.** פלומב"א: **גיסטרון.** מיני מתכות מעורבבים: **ולא של שאר מיני מתכות.** מפני שפומתן והולכין[1]: **לוגמא.** אבן: **מחק.** דשטוייר"א בלע"ז שמוחקין בו את המדה: **שהוא קל.** ואינו נכנס כל כך במדה ולכך אינו מוחק יפה ומפסיד המוכר: **אשברוט.** בוייסב"ל: **גדו אחד עב וגדו אחד קלר.** מפני שהקלר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה והעב אינו נכנס כל כך ואינו מוחק יפה ואם גדו אחד עב וגדו אחד קלר כשהוא קונה יתמוך בעב וכשהוא מוכר יתמוך בקלר. אלא שניהן עביים או שניהן קלרים כפי המנהג: **בכף אחת.** בפעם אחת ובמהרה שאינו מוחק יפה: **מעט מעט.** כגון מוחק רוחב טפח לצד ומגביה את המחק וחוזר וכופש את המחק ומוחק טפח. אלא בפעם אחת ובנחת א"נ בשתי פעמים כגון מוחק על חלי המדה ומגביה המחק וחוזר ומוחק חלי המדה השני: **על כולן.** על כל מיני עוולות הללו: **(ילמדו) שמא יאמרו כו'.** ומתוך כך יבאו לרמות יותר: וקבעי גמרא **אמרה.** רבן יוחנן לבסוף או לא אמרה דמעיקרא הוה מספקא ליה אם יאמר או לא ולבסוף מי איפשיט ליה: **דרכי ס'.** דברי תורה: **ונדיקים יבאו בם.** יזהרו בם אלא לרמות הברייתא: **יבאו בם.** ילמדו לרמות: **זו (ג) מדה קרקע.** שהרי מדת כלי כתב לקמיה דהיינו משורה דכתיב ומיס במשורה תשתה (יחזקאל ד): **אלא ימדוד.** לשני לקוחות שלקחו קרקע בשותפות או לאחד משני אחין שחלקו: **לאחד בימות החמה.** ולאחר בשותו חבל עצמו בימות הגשמים שבימות החמה החבל יבש וקצר יותר מבימות הגשמים. ורבינו חננאל פירש בימות הגשמים הקרקע כווץ ובימות החמה הקרקע מתבקע בפתיחו ומוסיף במדתו: **במלח.** שמכניד: **אלא ירתיה.** אלא יספוך המוכר את היין בחוזק ומגביה לתוך משורתו של לוקח מפני שעולה הקצף אשקומא"א בלע"ז ונראה כמלא: **ומה משורה שהיא.** קטנה כל כך שאינה ושאה יש בהן בלוג הקפידה תורה ברתיחה שלא שהיא פחותה ממאה בלוג קל וחומר ברתיחת כלי גדול כגון הין או אפי' חלי הין או אפי' שלישית ההין כו': **וחלי תומן ועוכלא** גרסינן בתוספתא [פ"ה ה"ד]: **תומן.** שמיינית הקב חלי לוג: **עוכלא.** לקמן [5.] מפרש: **שיהה.** דזימנין דאתי למדוד ומיהו קרא לא אזהר גדולה וקטנה אלא כשיתקנה לו על מנת למוד בהן דאי לא תימא הכי מאי אצטריך ליה למימר: **ואפילו היא עביע.** דאיכא למיתא פעמים שרוחלו ומעביר עיטופו ומודד בו הלכך אין לו תקנה אלא שביעה: **דלא אחיימי.** שאין ממונה של מלך עושה חותם במדות הלכך אסור דאתי לרמויי: **לא שקיל.** לוקח ומותר לשהות: **מהנדסי.** חולכין ובאין ממונים של מלך לבדוק את המדות. כמו זימנין דמהנדסי בהדי הדדי בתלו טריפות (חולין דף מג.)[2]: **דמקרמי בין השמשות.** שהכל טרודין ואין רואהו. א"כ הלוקח עצמו מתוך טורדו אינו נותן אל לבו ומיקרי ושקיל והלכך יבא המוכר לרמות בו: **וחלי שאה** לא גרסי'. דהיינו תרקב תרי וקב הייגו ג' קבין: **וחלי תרקב.** קב ומחצה. קב דאתי למיטעי בחצי תרקב דלקמיה [5.] דבתילתא לא טעו אינשי: **וחלי רובע.** היינו שמיינית הקב חלי לוג: **תומן.** איכא למימר היינו שמיינית הלוג דלקמן [שם] ועוכלא לקמיה מפרש אחד [3]מתמשה ברובע. וקשיא לי דא"כ כמו שכתוב בספרים שלנו מאי דקפריך לקמן [שם] תומן ועוכלא לא ליעבד ומשום דטעו אינשי ברביעא קפריך לה והאי לאו קושיא היא שהרי התומן גדול מן העוכלא יותר מכפלים אם שמיינית הקב הוא ואם שמיינית הלוג הוא היינו עוכלא ועוד אם שמיינית הקב הוא היינו חצי רובע. אלא הכי גרסינן בתוספתא [פ"ה ה"ד] ובפירושי רבינו חננאל קב וחצי קב ורובע ותומן וחצי תומן ועוכלא וכמה היא עוכלא אחד מה' ברובע. ופירושה קב ד' לוגין ולוג ו' ביצים נמצא הקב כ"ד ביצים חצי קב שני לוגין ורובע היינו לוג ו' ביצים כל רובע רובע הקב וכל רביעית שבגמרא רביעית הלוג וכן תומן שמיינית הקב דהיינו חצי רובע. וחצי רובע לא גרס ליה

---

[1] ג"ל בגרמיני פ' מאזנים שפוקלין בהן בחבל שחוק וחכוכים שחוקה. ערוך ערך גרמן [1], [2] כלים פ' כ"ט מ"ה], [3] [ג"ל אשכרוע. ערוך], [4] [כלים פ"ז מט"ז מוסיפתא דכלים ב"מ פ"ז], [5] ב"מ דף ס"ח: ע"ש, [6] ג"ל מהנדדי. ערוך ערך המ"ז], [7] [עי' רש"ל], [8] [שם מיומה דמהנהין בו'], [9] פ"ח משנה, [10] והתקינה. יעב"ץ.

תורה אור השלם

1 מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה אֲבֹרֹן וְנֹדָעֵם כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְיָ וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם: הושע יד י

2 לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה:

ויקרא יט לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואלי לוג ורביעית ותומן ואלי תומן: (ב) רשב"ם ד"ה חוט וכו' שתגויות בו המאזנים בגג כדתניא לעיל של חנוני ושל בעל הבית: (ג) ד"ה זו מדידת קרקע:

לעזי רש"י

אשטיי"ן [אישטיי"ן]. בדיל.

פלומב"א. עופרת.

רשטוייר"א. מקל שמשתמשים בו להורידו את עודף המידה.

בויישב"ל [בויי"שן]. תאשור.

אשקומ"א [אישקומ"א]. קצף.

מוסף רש"י

שלא ימדוד לאחד בימות החמה כו'. אחין הבאין לחלוק את הבית, לא ימדוד המודד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים כאותו החבל, מפני שהחבל לא בימות הגשמים כאותו בימות החמה, ובימות החמה מתוך יובשו הוא נמתח וקטן (ב"מ סא:). במשורה. מדת הלח היא, שלא ירתיח. אשקומ"א בלע"ז, שמחלא את המדה בכמוהיא את היין ולאחר זמן נמצאת חסרה (שם).

פי' רשב"ם העקרי

דיגרומי. נפחים שמוכרין מתיכות גדולות של מתכות ושוקלין מאה ליטרות ביחד: **דדרך שאמרו.** הני שיעורין המאזנים: **לענין איסורין.** שאסור לשקול בהן: **כך אמרו לענין טומאתן.** דאין מקבלין טומאה אע"כ עשויין כענין הזה דכיון דאסור לשקול בהן אין כלי וכשבורין דמיין: **חוט מאזנים.** הוא החוט שתלויין בו המאזנים כדקתני לעיל [ע"ח]: **של תגוני ושל בעה"כ תלויה באויר טפח.** ולענין טומאה נשנית במס' כלים בפ' כ"ט: **קנה ומיתנא שלא אינטריכא ליה.** לאשמועינן דכי היכי דהכא קתני אינו יודע הוי טומאה נמי אינו יודע והוי עומא מספק ושאלא כמו שמפרש הטיעורים בברייתא דלא תנן במס' כלים:

מסורת הש"ס

[1] אמר רב פפא [2]דיגרומי א"ר מני בר פטיש כדרך שאמרו לענין איסורן כך [3]אמרו לענין טומאתן מאי קמ"ל תנינא [4]חוט מאזנים של חנוני ושל בעלי בתים טפח קנה ומתנא שלה איצטריכא ליה דלא תנן ת"ר [5]אין עושין משקלות לא של בעץ ולא של אבר ולא של גיסטרון ולא של שאר מיני מתכות אבל עושה הוא של צונמא ושל זכוכית ת"ר [6]אין עושין המחק של דלעת מפני שהוא קל ולא של מתכת מפני שהוא מכביד אבל עושהו של זית ושל אגוז של שקמה ושל [7]אשברוע ת"ר [8]אין עושין את המחק צדו אחד עב וצדו אחד קצר [9]לא ימחוק בבת אחת שהמוחק בבת אחת רע למוכר ויפה ללוקח ולא ימחוק מעט מעט שרע ללוקח ויפה למוכר [10]על כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר שמא ילמדו הרמאין ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו איבעיא להו אמרה או לא אמרה אמר רב שמואל בר רב יצחק אמרה ומהאי קרא אמרה [1]כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם [2]ת"ר [3]לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה במדה [4]זו מדידת קרקע [5]שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל [6]שלא יטמין משקלותיו במלח במשורה [7]שלא ירתיח וק"ו ומה משורה [8]שהיא אחד משלשים וששה בלוג הקפידה עליו תורה ק"ו להין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית [9] וחצי תומן ועוכלא אמר רב יהודה אמר רב [10]אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפילו היא עביט של מימי רגלים אמר רב פפא לא אמרן אלא [1]באתרא דלא חתימי אבל באתרא דחתימי אי לא חזי חתימה לא שקיל ובאתרא דלא חתימי נמי לא אמרן אלא דלא [2]מהנדסי אבל מהנדסי לית לן בה ולא היא זימנין דמיקרי בין השמשות ומיקרי ושקיל תניא נמי הכי לא ישהה אדם מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפי' היא עביט של מימי רגלים [3]אבל עושה הוא סאה תרקב וחצי תרקב וקב וחצי קב ורובע ותומן וחצי תומן ועוכלא

---

[1] [ג"ל בגרמיני פ' מאזנים שפוקלין בהן בחבל שחוק וחכוכים שחוקה. ערוך ערך גרמן [1], [2] כלים פ' כ"ט מ"ה], [3] [ג"ל אשכרוע. ערוך], [4] [כלים פ"ז מט"ז מוסיפתא דכלים ב"מ פ"ז], [5] ב"מ דף ס"ח: ע"ש, [6] ג"ל מהנדדי. ערוך ערך המ"ז], [7] [עי' רש"ל], [8] [שם מיומה דמהנהין בו'], [9] פ"ח משנה, [10] והתקינה. יעב"ץ.

[1] מי זה ומעניש אותן. אפי' באתרא דמהנדדי. שמזרזין לעיין: לא ישהה. דזימנין דמתרמי ערב שבת בין השמשות שהממונין בבתיהן ואין מחפשין ומיקרי ושקיל האי באותה מדה: אבל עושה. מדות גדולות ונקטנות כגון מדות סאה ותרקב. תרי וקב ג' קבין דהיינו חצי סאה וחצי תרקב וחצי רובע דהיינו רובע הקב שיהא לוג דהיינו ליטרא וחצי רובע היינו חצי ליטרא: ותומן. ב' אונקיות אחת מ' ברובע:

[2] מלוי ג"ל שמוחק הכיס. [3] נראה דל"ל על כל מי שמעיל ועושה כמו זה ומעניש אותן.

ועוכלא וכמה היא עוכלא אחד מחמשה ברביע א ובמדת הלח הוא עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית ושמינית ואחד משמונה בשמינית וזהו קורטוב ולעביד נמי קביים ב אתי לאיחלופי בתרקב אלמא טעו אינשי תילתא אי הכי קב נמי לא ליעביד דאתי לאיחלופי בחצי תרקב אלא קביים היינו טעמא דלא עביד דאתי לאיחלופי בחצי תרקב אלמא טעי איניש ריבעא אי הכי חצי תומן ועוכלא לא ליעביד אמר רב פפא מדות קטנות בקיאי בהו אינשי שלישית ההין רביעית ההין לא ליעביד ג כיון דהוו במקדש לא גזרו בהו רבנן במקדש נמי ליגזור (א) כהנים זריזין הן: ג אמר שמואל ד אין מוסיפין על המדות יותר משתות ולא על המטבע יותר משתות ג ה והמשתכר אל ישתכר יותר משתות מ"ט אין מוסיפין על המדות יותר משתות אילימא משום אפקועי תרעא שתות נמי לא [אלא משום אונאה דלא ליהוי ביטול מקח ד והאמר ה רבא ו כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר אלא דלא ליהוי פסידא לתגרא פסידא הוא דלא ליהוי ליה רווחא לא בעי ו זבן וזבין תגרא איקרי ז אלא אמר רב חסדא שמואל קרא אשכח ודרש ו והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם
מנה

רש"י

ליה בהדייהו דהיינו תומן אבל שמינית לשון נקבה היינו שמינית הלוג והיינו דקתני לקמיה גבי לוג רביעית ושמינית אבל הכא גבי קב גרס רובע ותומן והתומן חצי לוג ג' ביצים וחצי תומן ביצה ומחצה: **ועוכלא אחד מחמשה ברובע.** הקב כלומר אחד מה' בלוג היינו ביצה וחומש ביצה שהלוג ו' ביצים וכן פירש רבינו חננאל ועיקר. והשתא לא עדיף חצי תומן על עוכלא כי אם חומש שחצי תומן ביצה ומחצה שהן ז' חומשין וחצי חומש דהיינו ה' חומשין וה' חצאי חומש והעוכלא היא ביצה וחומש ביצה דהיינו ו' חומשין שהן ד' חומשין וד' חצאי חומש נמצא חצי תומן יתר על עוכלא חומש וחצי חומש ביצה ואישתכח דלא עדיף מיניה ריבעא אלא חומשא והכי פרכינן לקמן חצי תומן ועוכלא לא נעביד דכיון דטעו אינשי בריבעא כ"ש דטעו בחומשא: **הין.** י"ב לוג הוא דהיינו נמי תרקב: **חצי הין.** היינו חצי תרקב: **שלישית הין.** דהיינו קב. לקמיה מפרש למה התקינו: **רביעית הין.** היינו שלשה לוגין. והא דלא עביד נמי חצי רביעית ההין דהיינו לוג ומחצה משום דאתי למיטעי' בחצי קב דיבש דהיינו ג' לוגין ואמרי' לקמן דבריבעא טעו אינשי: **ולוג.** היינו נמי רובע הקב דלעיל [פט:]: **וחצי לוג.** היינו תומן דיבש: **ורביעית.** היינו חצי תומן דאמרן לעיל [שם] ביצה ומחצה: **ושמינית.** היינו חצי ביצה ורביע ביצה אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן כל כך אלא נמכר באומד או במשקל אם דבר יקר הוא: **וחצי שמינית** גרסינן בתוספתא [פ"ה ה"ד]. וזהו קורטוב הנזכר בהרבה מקומו' מ' סאה חסר קורטוב שנפל לתוכו קורטוב יין בפ"ב דחולין (דף כו.) ובפ"ק דמכות (דף ג:): **וליעביד נמי קביים.** דליהוי שלישית הסאה כי היכי דתקון שלישית ההין: ומשני **אתי לאחלופי בתרקב.** דהוא שלשה קבין וגדול שליש מקביים וימדוד לו מוכר בקביים תחת תרקב: **בחצי תרקב.** דהיינו קב וחצי ואינו פחות מקביים שליש אלא רביע ואתי למיטעי: נראה בעיני דה"ג **אי הכי חצי תומן ועוכלא לא ניעביד.** שהחצי תומן אינו גדול אפי' רביע כי אם חומש כדפרישית לעיל וכ"ש דאתי למיטעי: **בקיאי בהו אינשי.** שמתוך קטנותו יודעין בהו לשער כמה מחזיק ולא אתי לרמות: **רביעית ההין.** פחותה משלישית ההין רביע ואתי למיטעי: **כיון דהוו במקדש.** כדאמרן לעיל (דף פט:) שנתות היו בהין עד כאן לפר עד כאן לאיל עד כאן לכבש דהיינו חצי ושלישית ורביעית ההין: **אין מוסיפין על המדות כו'.** אם באו אנשי העיר להוסיף על כל המדות בין גדולות בין קטנות לפי חשבון אחד מכור עד רביעית ולשבר מדות הראשונות דלא ליתי למיטעי אין מגדילין כי אם שתות יותר שמי שהחזיק ה' ביצים יחזיק עתה ו'. וטעמא מפרש לקמיה: **והמשתכר.** כגון חנוני הקונה יין ופירות מן הסיטון הרבה ביחד כדי למכור מעט מעט אל ישתכר יותר משתות [וכגון שלא הוקר השער אבל אם לקח בשעת הגורן ועכשיו הוקיר ישתכר אפילו כפליים כפי שהשער הולך. ותקנת חכמים היא זו שלא ישתכר יותר]: **משום אפקועי תרעא.** שמביאים תבואה לכאן כשיראו שהוסיפו המדות יוקירו ומשנכנס היוקר מוקירין יותר מכדי תוספת: **שתות נמי לא ליעביד.** משום האי טעמא גופיה: **אלא.** להכי אין מוסיפין יותר משתות משום דאותו מכר דהוי עכשיו אונאה אין שניהם חוזרין כשאין מוסיפין אלא שתות: **ליהוי ביטול מקח.** אם נוסיף יתר על שתות ולא נכון לעשות תקנה שיבטלו על ידה המכירות והיכי דמי כגון החמרים שמביאין תבואה לכאן רגילים ליתן ה' קבין בה' [דינר] וכשהוסיפו המדות שתות והן לא ידעו יתנו כמו כן ה' קבין בה' דינר ונמצא שנתאנה שתות דו' קבין יש בהני ה' ויחזיר לו פשוט ויהיה המכר קיים אבל אם הוסיפו על החמשה קבין קב וחצי הרי נתאנה יתר משתות ובטל המקח: ואפילו אם יוסיפו על המדות פחות משתות ליהוי ביטול מקח: **והאמר רבא כו'.** **כל דבר שבמדה.** שהוטעה במדה אפילו פחות מכדי אונאה דהיינו פחות משתות דהוי מחילה בחפץ הנמכר באומד הכא חוזר משום דטעות גמור הוא ושניהן נמי חוזרין אלא משום דפחות מכדי אונאה הוי מחילה לגמרי לא נתכוין רבא אלא לאפוקי ממחילה ומיהו מקח טעות הוי לחזור שניהן דהא לרבא לית ליה חזרה במי שנתאנה טפי מן המאנה דפסק רבא בפרק הזהב (ב"מ דף נ.) הלכתא שתות קנה ומחזיר אונאה אבל בפחות משתות הוי מחילה וביותר משתות שניהן חוזרין: **דלא ליהוי פסידא לתגרא.** שבא מעיר אחרת ואמרן דמשתכר שתות ובשלא הוסיפו כי אם שתות והוא לא ידע ומכר כמו שהיה רגיל עד עכשיו לא איבד כי אם שתות שהיה לו להרויח ולא הפסיד מקרן שלו כלום אבל אם הוסיפו יותר משתות אית ליה פסידא מקרן שלו: ומתמה גמרא **פסידא הוא דלא ליהוי ליה.** כלומר להכי חשו דלא יפסיד מקרן שלו כלום אבל לריוח שלו לא חשו חכמים אם לא ירויח: **זבן וזבין תגרא איקרי.** בתמיה. משל הוא וכי לכך קנה התבואה רחוק מכאן שיתננה כאן באותן דמים כדי שיקרא תגר ולהרויח אינו חושש הא ודאי אין לך פסידא גדולה מזו שטורח ואוכל ואינו מרויח. והכי הוי להו למימר אין מוסיפין על המדות שתות כי אם פחות משתות כדי שירויח התגר פורתא: **קרא אשכח.** דאמר מוסיפין שתות והלכך מותר להוסיף שתות דלא חייש קרא אתגר אם יטעה בתוספת ולא ירויח ומיהו יותר משתות אין מוסיפין משום פסידא דתגרא שהרי לא התיר הכתוב [כן נראה הטעם בעיני]: **השקל.** סלע: **עשרים גרה.** מעות קטנות שיש מהן ה' בדינר: **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל.** שלש חשבונות הללו ביחד המנה יהיה לכם ויש לומר דיש מקומות שהמנה חמשה עשר סלעים ויש עשרים סלעים ויש חמשה ועשרים לכך נאמר שלשת המנים הללו המנה של קודש יהיה לכם:
מנה

תוספות

במקדש נמי לגזור. אע"פ שהיו צריכין למדוד שלישית ההין לאיל ורביעית לכבש יכולין היו למדוד בלוגין לחצי הין ששה לוגין לשלישית ההין ארבעה לוגין לרביעית שלשה לוגין: **והשקל** עשרים גרה. תימה והא כ"ד גרה הוי דגרה הוי מעה כתרגומו עשרים גרה עשרין מעין (שמות ל) ואמרי' (קדושין יא: יב.) דסלע ד' דינרים ושם מעה כסף דינר הוי כ"ד ואומר ר"ת דבימי חכמים הוסיפו שתות על הסלע דמעיקרא לא היה רק עשרים גרה והוסיפו עליו ד' גרה ולר"י נראה דיחזקאל הוסיף ד' גרה על הסלע ולעולם המנה של חול כ"ה סלעים ושל קודש נ' אלא שבתחלה היה השקל עשרים והוסיף עליו ד' גרה וה"ק קרא והשקל שהיה תחלה עשרים גרה ומאותם שקלים יהיה לכם המנה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל והיינו ששים שקלים בין הכל ולא איירי בשקלים שניתוספו שמאותם לא היה המנה אלא חמשים כפלים של חול (א) כשקלים שהיו קודם שהוסיף והא דנקט קרא חשבון זה ולא רצה לכלול ששים שקלים יחד אומר ר"ת לפי שהיה להן משקלות אחת שליש מנה של קודש ואחת מנה של הדיוט ואחת של רביע מנה של קודש כמו שתרגם יונתן וסלעים עשרין מעין תלתות מניא עשרים סלעים מנא דכספא כ"ה סלעים רביעית מניא ט"ו סלעין כולהו שיתין מנא רבא דקודשא יהא לכון ולפי' ר"י קשיא דאין התרגום משמע כדבריו שאם יפרש תלתות מניא דהשתא הוי עשרים סלעים שמקודם א"כ כמו כן יפרש מנא דכספא של חול של עכשיו הוי עשרים וחמש סלעים של קודש לכן וזה אינו דהוי שלשים של קודש לכן ורש"י פי' בפירוש יחזקאל דמנא דכספא כ"ה סלעים איירי במנה של חול שהיה קודם משמע שרוצה לומר כפי' ר"י שנשתנה מנה של חול וקשיא דלמה ליה למינקט מנה של קודש כיון ששינו אותו דאם לא היו אותן שלשה משקלות באותה שעה היה לו לכלול ששים שקלים יחד והר"ר משולם אומר דנקט קרא חשבון זה כנגד ברכת כהנים יברכך יש ט"ו יאר כ' ישא כ"ה ושמא במדרש הוא כך ויש ליתן טעם שלפי שמתברכין ישראל בנתינת שקלים עשה יחזקאל חשבון זה בשקלים:
כך

עין משפט נר מצוה

קמא א ב מיי' פי"ז מהל' גניבה הל' ז סמג לאוין קנב טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף ד:
קמב ג מיי' שם הל' ז.
קמג ד מיי' פ"ח מהל' גניבה הל' יז סמג עשין עב טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף טו:
קמד ה מיי' פי"ד מהל' מכירה הל' א סמג לאוין קע טוש"ע שם סעיף כ:
קמה ו מיי' שם פט"ו הלכה א ב ועיין בהשגות סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רלב סעיף א:

תורה אור השלם

ו וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם: יחזקאל מה יב

רבינו גרשום

עוכלא. אונקרא וחצי וקורין אותו חצי ורדגו והיינו אחד מה' ברובע דבין שלם לפלגא לא טעו אינשי: ומקשי' וליעבד נמי קביים. אמאי עביד חצי תרקב ולא קביים: ומשני משום דלמ' אתי לאחלופי קביים בתרקב: אי הכי. דחיישי' דטעי בתלתא: קב נמי לא ליעבד דאתי לאחלופי בחצי תרקב. דשלישית גדול חצי תרקב מקב דחצי תרקב היינו קב וחצי. אלא מדה דקביים גדולה מחצי תרקב רביע אלמא טעו אינשי בריבעא: אי הכי. דטעו ברביע: תומן ועוכלא לא ליעבד. דמשום דאתי לאיחלופי תומן בעוכלא דתומן גדול מעוכלא רביע דתימן ב' אונקיות ועוכלא אונקא וחצי נמצא דתומן גדול מעוכלא רביע: שלישית ההין ורביעית ההין לא ליעבד. משום דאתי לאיחלופי שלישית ברביעית הואיל דברביע טעי אינש (ורביע פחתו מדה): כהנים זריזין הן. ולא אתי לאיחלופי במקדש אבל בעלמא דאין זריזין לא: אילימא משום דאתי לאפקועי תרעא. דאי אתי לאוסופי על המדות יותר משתות קא מפקיע לשערים לפי כי המוכר (בכי המוכר) שקנה המדה בה' פשיטות רוצה להרויח עליו השתות כדאמר לעיל המשתכר אל ישתכר יותר משתות ועכשיו אם מוסיף על המדה שמגדילין אותה יותר משתות ויראה שאין המדה מלאה מאותה מדה א) שקנה ה' פשיטי אם ממלאה יתייקר מן אותן דמים וקאתי לאפקוע שערים ולייקר אותה מכמות שהיו רגילין לקנותה קודם לכן: אי הכי מאי חזית מיותר משתות. אפילו שתות נמי לא יוסיף דמצי למימר הכי נמי משום אפקועי תרעא: אלא משום אונאה. אין עושין יותר על שתות דאי הוה מוסיפין יותר משתות ונתן לו במדה ישנה והוא קצץ עמו מדה חדשה הוי ביטול מקח דיותר על שתות בטל מקח ויהיה יכול לחזור בו מי שנתאנה אבל שתות מוסיפין דלא ליהוי בטול מקח אלא מחזיר אונאה: והאמר רבא כל דבר וכו'. אלא מש"ה אין מוסיפין יותר על שתות: דלא ליהוי ליה פסידא לתגר. והא רווחא לא בעי למיהוה ליה בתמיה. וכי לכך הוא עשוי תגר דיקנה וימכור בלא ריוח: דזבן וזבין תגר איקרי. ואין צריך ריוח אחר: אלא. ודאי בדין הוא שאין מוסיפין אפי' שתות שלם כדי שירויח בו התגר מקצת משום טרחו. והא דאמר שמואל שתות קרא אשכח ודרשו דעד שתות רשות אבל מפני תקנת חנוני פוחתין. והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. צרוף שקלים הללו ביחד תמצא ששים שקלים משקלם. ולכל שקל ושקל ד' דינר הרי למנה מאתן וארבעין דינר וכך היה שיעור מנה של קודש והמנה של חולין אינו כ"א כ"ה שקלים שעולין ק' דינר. ואיכא למישמע מהדין קרא תלת

מסורת הש"ס

א) [שבת כ. וש"נ], ב) מנחות עז., ג) [מנחות שם ב"מ מ:], ד) קדושין מב: ב"מ נו: מנחות סט. עז., ה) [בקדושין איתא רבה], ו) [ב"מ מ: מנחות עז.], ז) [מנחות שם בכורות ה.],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והשקל וכו' כפלים של חול אלא איירי בשקלים שהיו קודם:

מוסף רש"י

כהנים זריזין הן. בקיאין הן בכל, דכתיב בהן (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב (שבת קיד:) שכולם היו בני תורה וחרדים (שם כ:) או: דכיון שנכנס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קודש (ערובין קד:). אין מוסיפין על המדות כו'. מדות ומטבע כולהו נפקא מקרא לקמן, אבל השתא הוי ס"ד דשמואל סברא קאמר להכי פריך מאי טעמא (מנחות עז. מכת"י). והמשתכר. בדברים שיש בהם חיי נפש (ב"מ מ:). מאי טעמא. אין מוסיפין על המדות יותר משתות (מנחות עז.). משום אפקועי תרעא. שכשמגדיל המדות יותר, מתחיל השער להתייקר מפני יתרות המדות ומתוך שיתחיל להתיקר מעט הולך ומתיקר הרבה, דמי שאינו יודע תוספי המדות סבור דרעב בא לעולם ומתיקר יותר ויותר (שם מכת"י). אלא. משום הכי אין מוסיפין יותר משתות, משום אונאה דלא ליהוי ביטול מקח. דקי"ל (ב"מ מט:) אונאה שתות קנה ומחזיר אונאה, יותר משתות בטל מקח, הכא נמי התגר שמכר את התבואה אם לא ידע שהוסיפו על המדות ומכר לו כדי המדה הראשונה וזה קיבל במדה גדולה, הרי נתאנה שתות, ואעפ"כ קנה הלוקח ונותן לו דמי אונאה ואין המוכר יכול לחזור בו, ותקנו כדי שיהא ללוקח מה לאכול (מנחות עז.). כל דבר שבמדה כו' חוזר. משום דקפיד עליה והרי נתאנה במדה (שם) שאין זה כשאר אונאות דקי"ל פחות משתות מחיל איניש, דהתם אין כל אדם יכול לצמצם הדמים, אבל טועה במדה טעות הוא ואדעתא דהכי לא עביד (קדושין מב:). דלא ליהוי פסידא לתגרא. מפני החמרים שקונה תבואה בכפרים ומוכר בעיר, שלא יפסיד, לפי שבני הכפרים מוכרים לו במדה הראשונה, מדה בחמש סלעים, והוא מוכר בעיר בשש סלעים, כדאמרינן שלא ישתכר יותר משתות, ומחדש שאין החמר מכיר התוספת של מדה מוכר במדת העיר הגדולה, ואם נוסיף יותר על שתות מפסיד מן הדמים שהוא נתן בה (מנחות עז מכת"י). רווחא לא בעי. דכי מוסיפין שתות לא מפסיד ולא משתכר (שם) א"כ שאין התגר מרויח כלום מה תקנה עשו לו (מנחות שם). זבן וזבין תגרא איקרי. בתמיה, משל הוא לאמר לשוטה לקח בדמים וחזור ומכור בלא שכר ותיקרי תגר (ב"מ מ.). קרא אשכח ודרש. דגזירת הכתוב היא (מנחות עז.). עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. הרי ששים שקלים, אותן ששים שקלים יהיה להם המנה, וסלע ארבעה זוזים הרי ר"מ זוזי דינרים הוו בהאי מנה, וקי"ל דמנה דאורייתא אינה אלא כ"ה סלעים שהם ק' זוזים (שם).

א) נראה דצ"ל שקנה בעד ה' פשיטי יתייקר מן אותן דמים וכו'.